

การวิเคราะห์ความเชื่อและการบูชาเกี่ยวกับบรอยพระพุทธบาท
ของชาวพุทธล้านนา

นายโสภณ จาเลิศ

ดุขฎฐินิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๙

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

An Analysis of Beliefs and Worships in the Buddha's Footprints
of Lan Na Buddhists

Mr. Sophon Jalerd

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Doctor of Philosophy
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand

C.E. 2016

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับดุชฎินิพนธ์ เรื่อง “การวิเคราะห์ความเชื่อและการบูชาเกี่ยวกับรอยพระพุทธรูปบาทของชาวพุทธล้านนา” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบดุชฎินิพนธ์

(พระสุธีรัตนบัณฑิต, ดร.)

ประธานกรรมการ

(พระครูสุนทรสังฆพินิต, ดร.)

กรรมการ

(ผศ.ดร.เทพประวิณ จันทรแรง)

กรรมการ

(ผศ.ดร.พูนชัย ปันธิยะ)

กรรมการ

(ผศ.ดร.วิโรจน์ อินทนท์)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมดุชฎินิพนธ์

พระครูสุนทรสังฆพินิต, ดร.

ประธานกรรมการ

ผศ.ดร.เทพประวิณ จันทรแรง

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(นายโสภณ จาเลิศ)

- ชื่อคุณิพนธ์ : การวิเคราะห์ความเชื่อและการบูชาเกี่ยวกับรอยพระพุทธรูป
ของชาวพุทธล้านนา
- ผู้วิจัย : นายโสภณ จาเลิศ
- ปริญญา : พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
- คณะกรรมการควบคุมคุณิพนธ์
- : พระครูสุนทรสังฆพินิต, ดร., พธ.บ. (ศาสนา), M.A. (Philosophy),
Ph.D. (Philosophy)
  - : ผศ. ดร. เทพประวิณ จันทรเแรง, พธ.บ. (ศาสนา), ศศ.บ. (ไทยคดีศึกษา),
M.A. (Buddhist Studies), Ph.D. (Pali & Buddhism)
- วันสำเร็จการศึกษา : ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๐

บทคัดย่อ

การวิจัย เรื่อง “การวิเคราะห์ความเชื่อและการบูชาเกี่ยวกับรอยพระพุทธรูปของชาวพุทธล้านนา” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับรอยพระพุทธรูปในพระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษาการบูชารอยพระพุทธรูปที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา และ ๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อเกี่ยวกับการบูชารอยพระพุทธรูปของชาวพุทธในล้านนา วิธีการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและการสัมภาษณ์ประกอบ ผลการวิจัยพบว่า

ความเชื่อเกี่ยวกับรอยพระพุทธรูปในพระพุทธศาสนานั้น มีความเชื่อเป็นสองกลุ่มคือกลุ่มหนึ่งเชื่อว่า รอยพระพุทธรูปนั้น มีทั้งรอยพระพุทธรูปที่พระพุทธเจ้าเสด็จมาประทับไว้ด้วยพระองค์เอง และมีทั้งรอยพระพุทธรูปที่มนุษย์สร้างขึ้น อีกกลุ่มหนึ่งเชื่อว่าเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น

ส่วนความเชื่อเกี่ยวกับการบูชารอยพระพุทธรูปในพระพุทธศาสนานั้นสามารถแบ่งเป็น ๒ กลุ่มเช่นเดียวกัน คือ กลุ่มหนึ่งเชื่อว่าผู้ที่สักการะกราบไหว้บูชารอยพระพุทธรูป เมื่อเสียชีวิตไปแล้ว จะไม่ตกไปสู่อบายภูมิ อีกกลุ่มหนึ่งเชื่อว่าการที่จะตกไปสู่อบายภูมิหรือสุคติภูมิ นั้นขึ้นอยู่กับวาระจิตสุดท้ายขณะเสียชีวิต ถ้าจิตยึดเหนี่ยวอยู่กับสิ่งที่เป็นกุศล เมื่อจิตดับมีโอกาสดังนั้น ผู้ที่สักการะกราบไหว้บูชารอยพระพุทธรูปอยู่เสมอ เมื่อใกล้เสียชีวิตอาจทำให้จิตระลึกถึงสิ่งที่เป็นกุศลจึงไม่ตกไปสู่อบายภูมิ แต่ถ้าจิตยึดเหนี่ยวอยู่กับสิ่งที่เป็นอกุศลก็มีโอกาสดังนั้น

สำหรับความเชื่อเกี่ยวกับการบูชารอยพระพุทธรูปของชาวพุทธล้านนานั้นมีความเชื่อแบ่งเป็นสองกลุ่มสอดคล้องกับข้างต้น แต่การบูชารอยพระพุทธรูปนั้นชาวพุทธล้านนาเชื่อว่า ต้องคำนึงถึงความสะอาดทั้งร่างกายและจิตใจ กล่าวคือชำระร่างกายให้สะอาดและรักษาศีล ๕ หรือศีล ๘

ให้บริสุทธิ์ก่อนบูชารอยพระพุทธรูป นอกจากนี้ต้องถอดหมวก ถอดรองเท้า สุภาพสตรีห้ามเข้าในที่
ต้องห้าม การบูชาโดยปกติจะบูชาด้วยดอกไม้ธูปเทียนและปิดทอง แต่การบูชาประจำปีนั้น จะใช้น้ำ
ขมิ้นส้มป่อย บางแห่งจะใช้น้ำจากบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ หรือน้ำสรงพระราชทานในการสรงน้ำพระพุทธรูป
ประจำปีสำหรับผู้เป็นประธานในพิธี ประชาชนทั่วไปใช้น้ำขมิ้นส้มป่อยธรรมดา ไม่คายขานหมาก
ขากเสลด ถ่มน้ำลาย บริเวณรอยพระพุทธรูป พึงให้ความเคารพยำเกรงด้วยกาย วาจา ใจ ชาวพุทธ
ล้านนาใช้น้ำส้มป่อยในการสรงน้ำรอยพระพุทธรูปเพราะชาวล้านนาเชื่อว่าส้มป่อยเป็นพืชศักดิ์สิทธิ์ที่
ขจัดสิ่งชั่วร้ายออกไปจากชีวิต เพราะคำว่า “ป่อย” หมายถึง ปลดปล่อยสิ่งจัญไร อับมงคลออกไป
สำหรับความเชื่อเกี่ยวกับอานิสงส์ของการบูชารอยพระพุทธรูปในช่วงเวลาที่มีชีวิตอยู่ ชาวพุทธ
ล้านนาเชื่อว่าจะทำให้ตนเองและครอบครัวอยู่เย็นเป็นสุข ปราศจากโรคภัย แคล้วคลาดจากอันตราย
มีความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน และฝนตกต้องตามฤดูกาล นับว่าเป็นความเชื่ออันทรงคุณค่าที่บรรพ
บุรุษของไทยล้านนาได้ปลูกฝังและถ่ายทอดมายังอนุชนรุ่นหลังอย่างมีนัยยะสำคัญ

Dissertation Title : An Analysis of Beliefs and Worships in the Buddha's
Footprints of Lan Na Buddhists

Researcher : Mr. Sophon Jalerd

Degree : Doctor of Philosophy (Buddhist Studies)

Dissertation Supervisory Committee

: Ven. Dr. Phrakru Sunthornsanghapinit, B.A. (Religions),
M.A. (Philosophy), Ph.D. (Philosophy)

: Asst. Prof. Dr. Thepprawin Chanraeng, B.A. (Religions),
B.A. (Thai Studies), M.A. (Buddhist Studies),
Ph.D. (Pali & Buddhism)

Date of Graduation : March 18, 2017

Abstract

The research entitled "An Analysis of Beliefs and Worships in the Buddha's Footprints of Lan Na Buddhists" consists of three objectives: 1) to study the believes in the Buddha's footprints in Buddhism, 2) to explore the worships of the Buddha's footprints in line with Buddhism and 3) to analyze the believes in worships of the Buddha's footprints of Lan Na Buddhists. This is conducted by the qualitative research method. The in-depth interview with some specialists was also conducted. The results of the study showed:-

Believes in the Buddha's footprints in Buddhism can be divided into two groups: One group believes that the Buddha came and stepped down on himself or the Buddha's footprints may be created by humans. Another group believes that the Buddha's footprints were created by humans only.

In case of believes in worships of the Buddha's footprints in Buddhism, it can be also divided into two groups: One group believes that those worshipping the Buddha's footprints, when dead, will not fall into Apāyabhūmi (planes of loss and woe). Another believes that falling into Apāyabhūmi or Sugati (happy states) is based on the mental rotation of dying. That means one, when dying and holding on what is

charity, can reach the Sugati. That's why those who always worship the Buddha's footprints, when approaching spiritual death, could make a mental note of charity and will not fall into Apāyabhūmi. If their minds cling to what is evil, they had the opportunity to go Apāyabhūm undoubtedly.

For believes in the worships of the Buddha's footprints of Lan Na Buddhists, it can be also divided into two groups corresponding to the above. Lan Na Buddhists believe that in worshipping the Buddha's footprints, we must be mindful of both body and mind cleanliness; cleaning the body and maintaining five or eight precepts before worshipping the Buddha's footprints. Those wearing hats and shoes or being women are not allowed into the forbidden. The altar is usually worshiped with flowers, incense, candles and gilding. Every year of worshipping, the pod liquid turmeric water (*nam khamin sompoi*) has been extraordinarily used. In some places water from the sacred well or royal water would be taken for one who presided over the ceremony, while the general public used the pod liquid turmeric water. In addition, one does not spit betel quid, phlegm and saliva on the area around Buddha's footprints. One should sincerely pay a respect with body, speech and mind. That, the Lan Na Buddhists believes in worshipping the Buddha's footprints with pod liquid turmeric watering, is because Lan Na people assume the pod liquid or Acacia Concinna (*sompoi*) as a sacred plant to eliminate evil things out of life. The term of "Poi", in Lan Na tradition, refers to liberate the cursed and misfortunes meaningfully. Last, for the advantage of worshipping the Buddha's Footprints of Lan Na Buddhists during the time of life, they believe that it can make themselves and their families happy, free from disease, escape from dangers and progress in the work. Besides, the rain has to be seasonal marvelously. It is a valuable belief of the Thailand's Lan Na ancestors who have cultivated and transmitted to the future generations significantly.